

Ympäristötietoisuuden parantamisen ja ympäristökasvatuksen asema ja tulevaisuus turvattava uudessa aluehallinnossa

Me allekirjoittaneet olemme huolissamme ympäristötietoisuuden parantamisen asemasta aluehallintouudistuksessa. Ympäristötietoisuuden parantamiseen sisältyy ympäristökasvatus eli kestävä kehityksen kasvatus ja koulutus. Toiminta kattaa kaikki kestävä kehityksen ulottuvuudet. Kohderyhmänä ovat sekä lapset että aikuiset koko elinikänsä. Juuri aikuiset ovat lähivuosikymmenten suuri haaste kaikilla hallinnonaloilla ja -tasoilla. Esimerkiksi ilmastoystävällisiin kulutusvalintoihin ja energiansäästöön liittyvä neuvonnan tarve lisääntyy jatkuvasti. Aluehallinnolla on tärkeä rooli ja vastuu ympäristötietoisuuden parantamisessa sekä paljon ympäristöalan osaamista, jota eri väestöryhmät ja toimijat tarvitsevat.

Hallinnonuudistuksen laki-, asetus- ja strategiaesityksiin sisältyy useita ympäristötietoisuuden parantamiseen selkeästi velvoittavia kohtia. Niitä on koottu liitteeseen 1. Myös muut kansalliset strategiat (liite 2) ovat ajan tasalla ja niihin on laajasti sitouduttu. Mutta miten lain ja strategioiden toimeenpano turvataan ja miten tavoitteet muutetaan teoiksi?

Esitämme, että

- 1) Ympäristötietoisuuden parantaminen huomioidaan kaikissa Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskusten (ELY) toimintaa ohjaavissa asiakirjoissa. ELYjen strategia-asiakirjassa 2010-2011 yhdeksi tavoitteeksi on asetettu "parantaa kansalaisten ja muiden toimijoiden ympäristötietoisuutta". Strategisessa tulossopimuksessa (liite 3) tämä tavoite tulee asettaa mahdollisimman ylös eli molempien painopisteiden (A ja B) kaikkien toimintalinjojen (II A1-II B5) yläpuolelle, jotta se kattaa läpäisevästi kaikki toimintalinjat. Korkea ympäristötietoisuuden taso tukee kaikkia ELY-strategian tulostavoitteita. Myös ELYjen toiminnallisissa tulossopimuksissa tulee selkeästi näkyä yhtenä tehtävänä ympäristötietoisuuden parantaminen.
- 2) Jokaiseen ELYyn tulee nimetä ympäristötietoisuuden parantamisesta ja verkostoitumisesta vastaava henkilö. Henkilöllä tulee olla tehtävään soveltuva koulutus, kokemusta ja lisäksi pysyvä työsuhte, jotta yhteistyö paikallisten ja aluetoimijoiden kanssa voidaan turvata. Tehtävän tulee näkyä ko. henkilön tehtävänkuvassa ja siihen tulee varmistaa riittävä työpanos ja tekninen tuki. Resursoinnissa tulee lain mukaisesti ottaa huomioon tarve sovittaa yhteen ympäristötietoisuuden parantaminen ELYn kaikkien kolmen vastuualueen tehtävissä (esim. yrittäjäyyskasvatus, yritysten ympäristöjärjestelmät, osaaminen ja koulutus). Myös resurssit ympäristöviestintään tulee turvata, koska viestintä on tärkeä keino aikuisten ympäristötietoisuuden parantamisessa. Lain edellyttämän yhteistyön takaamiseksi myös aluehallintovirastoihin ja maakuntien liittoihin tulee nimetä ympäristötietoisuuden yhteyshenkilöt.
- 3) Vuoden 2005 "Maakuntarallista" alkaen maakuntiin ansiokkaasti perustettujen alueellisten ympäristökasvatuksen yhteistyöverkostojen jatkuvuus ja toimintaedellytykset tulee turvata. Samalla tulee tukea alueellisten osaamis- tai resurssikeskusten toimintaedellytyksiä. Alueiden kehittämislakiluonnoksen mukaan maakuntien liitot vastaavat alueellisten ympäristötietoisuus- ja ympäristökasvatussuunnitelmien koordinoinnista. Esitystä voidaan pitää kannatettavana, edellyttäen, että varmistetaan asianmukainen resursointi (työaika, asiantuntijuus, tekninen tuki), jotta ansiokas työ voi jatkua. Resursointi tulee kirjata strategisiin asiakirjoihin. Alueellisten yhteistyöryhmien tulee käynnistää ensi tilassa neuvottelut maakunnan liiton kanssa tehtävän organisoimiseksi.
- 4) ELYjen tulee tukea varhaiskasvatuksessa ja kaikilla kouluasteilla tehtävää ympäristötietoisuuden parantamista mm. tiivistämällä yhteistyötä kestävä kehityksen yhteysopettajien verkoston sekä biologian ja maantieteen opettajien kanssa. Samalla

lisätään tietoisuutta kestävän kehityksen työkaluista (esimerkiksi kestävän kehityksen ohjelmat ja –kriteerit, mm. Vihreä lippu).

Helsingissä 18.6.2009

Suomen Ympäristökasvatuksen Seura ry
Kati Vähä-Jaakkola, toiminnanjohtaja
Aino Alasentie, Vihreä lippu -päällikkö

Keski-Suomen Ympäristökeskus
ympäristökasvatuksen valtakunnallinen koordinaattori
Anna-Liisa Kiiskinen

Biologian ja maantieteen opettajien liitto BMOL ry
Anne Sorsa-Vainikka, toiminnanjohtaja

Luonto-Liitto
Petra Yliportimo, pääsihteeri

Natur och Miljö rf
Bernt Nordman, toiminnanjohtaja

Suomen Latu ry
Eki Karlsson, toiminnanjohtaja

Suomen luonnonsuojeluliitto
Tuire Laurinolli, varapuheenjohtaja

WWF
Jari Luukkonen, vt. pääsihteeri

Helsingin ympäristökeskus
Kaisa Pajanen, johtava ympäristökasvattaja

Hyvinkään - Riihimäen Ympäristöosaamisen keskus
Maija Venäläinen

Pääkaupunkiseudun Kierrätyskeskus Oy
Tuovi Kurttio, koulutustoimintojen johtaja

Villa Elfvikin luontotalo/Espoon kaupunki/Ympäristökeskus
Riitta Pulkkinen, luontotalon johtaja

LIITE 1

Näin näkyy ympäristökasvatus ja ympäristötietoisuuden parantaminen aluehallintouudistuksen suunnitelma-asiakirjoissa tällä hetkellä:

1. Hallituksen esitys Eduskunnalle aluehallinnon uudistusta koskevaksi lainsäädännöksi

Laki elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksista § 3 Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskusten toimiala ja tehtävät: 3) "...**tuottaa ja jakaa ympäristöä koskevaa tietoa sekä parantaa ympäristötietoutta**,..." (s.72)

Laki alueiden kehittämislain muuttamisesta § 7 "Maakunnan liittojen tehtävät" Lain 7 §:ään ehdotetaan lisättäväksi uudet 4 a - d kohdat, jossa säädettäisiin maakunnan liiton yhteensovittamisvastuusta eräissä alueiden kehittämiseen liittyvissä suunnitteluprosesseissa: "... Pykälän 4 a kohdan mukaan: "...**Tällä hetkellä maakunnan liiton koordinaation piiriin kuuluisivat ainakin alueellinen ympäristöohjelma, alueelliset kulttuuriperintöohjelmat ja alueelliset ympäristötietoisuus- ja ympäristökasvatussuunnitelmat.**" "... Kysymys olisi yhteensovittamistehtävästä, jolla tarkoitettaisiin suunnitteluprosessin käynnistämistä ja siihen liittyvää yhteistyön johtamista sekä suunnittelun yhteensovittamista maakunnan suunnittelun kanssa." (s.55)

Laki aluehallintovirastoista § 17 Yhteistyö elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskusten kanssa. Ehdotetun säännöksen mukaan aluehallintovirastojen olisi valtion aluehallintoa koskevissa asioissa **toimittava yhteistyössä** toimialueensa elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskusten kanssa. Vastaava säännös sisältyisi elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksista annettuun lakiin. (s.41)

2. Valtioneuvoston asetus elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksista (luonnos 20.5.2009)

§ 11 "Keski-Suomen elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen toiminta-alue eräissä tehtävissä: "Keski-Suomen elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus hoitaa 2 §:ssä säädetyn toiminta-alueen lisäksi **kaikkien elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskusten toimialueella ympäristökasvatusta tukevat kansalliset yhteensovittamis- ja asiantuntijatehtävät** siten kuin ympäristöministeriö tarkemmin määrää."

3. Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskusten strategia-asiakirja 2010–2011

Asiakirja on yhteinen kaikille ELYlle ja laaditaan hallituksen toimikaudeksi. Luvun II B. "Ilmastonmuutoksen hillintä ja kestäväen kehityksen edistäminen" alakohdassa "Ympäristönhoito, -suojelu ja ekotehokkuus" todetaan, että ... " **Tavoitteena on tuottaa ajankohtaista tietoa ympäristön tilasta ja parantaa kansalaisten ja muiden toimijoiden ympäristötietoisuutta.** Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksissa luodaan toimiva sisäinen yhteistyö sen varmistamiseksi, että ympäristön- ja luonnonsuojelun, maisemanhoidon, alueidenkäytön ja rakennetun ympäristön kehittämisen **tavoitteet otetaan huomioon myös viraston muilla tehtäväalueilla.**" Lisäksi strategia-asiakirjassa mm. alakohdassa Luonnonsuojelu todetaan, että tietoisuutta luonnon monimuotoisuuden merkityksestä parannetaan kehittämällä viestintää kaikilla tasoilla.

4. Strategisen tulossopimuksen rakenneluonnos: On kannanoton liitteenä 3. Tulostavoiteasiakirjan rakenne tulisi olemaan yhteinen kaikille ELYlle, mutta laadittaisiin jokaiselle keskukselle erikseen. Tässä siis ratkeaisi, millä tasolla ja millä tavalla ympäristötietoisuuden parantaminen näkyy.
5. Toiminnallinen ohjaus: Kukin ELY tekisi oman tulossopimuksen ohjaavan ministeriön kanssa. Kyseessä on eri hallinnonalojen tehtävien ja toimintojen hoitamista sekä palvelujen järjestämistä ja tuottamista koskeva sektorikohtainen ohjaus. Tällä tasolla siis ratkaistaisiin käytännön toimeenpano ja mm. resursointi myös ympäristötietoisuuden parantamiseen.

LIITE 2

Lait, sopimukset, ohjelmat ja asiakirjat, jotka velvoittavat ympäristökasvatuksen, ympäristötietoisuuden ja -vastuullisuuden edistämiseen.

- Pääministeri Matti Vanhasen II hallituksen ohjelma 19.4.2007: Ympäristökasvatuksen edistäminen on kirjattu sekä ympäristöpolitiikan että koulutus- ja tiedepolitiikan alle - *"Vahvistetaan ympäristökasvatuksen asemaa." Lisäksi ohjelmassa todetaan, että kansallinen kestävä kehityksen strategia toimeenpannaan.*
 - Kohti kestäviä valintoja. Kansallisesti ja globaalisti kestävä Suomi. Kansallisen kestävä kehityksen strategia (2006). Mm. *"Kestävä kehitys tulee saada painoalueeksi opetusala ja varhaiskasvatusta koskeviin strategioihin ja tuki kasvatukselle ja koulutukselle muiden hallinnonalojen ja toimijoiden strategioihin."* (s.123)
 - Kestävä kehitystä edistävän kasvatuksen ja koulutuksen strategia ja sen toimeenpanosuunnitelma vuosille 2006–2014. Kestävä kehityksen toimikunnan koulutusjaosto. *Strategiassa esitettyjen kehittämiskohteiden toimeenpanon on sisällytetty Kansalliseen kestävä kehityksen strategiaan* (s.112-123) ja sen kautta hallitusohjelmaan.
 - Nuorisolaki: 7 § (2006) *Yksi osa-alue kunnan nuorisotyössä ja – politiikassa on nuorten ympäristökasvatus.*
 - YK:n Kestävä kehitystä edistävän koulutuksen vuosikymmen 2005–2014 (Decade of Education for Sustainable Development) *Tavoitteena saada kestävä kehitys maailman kaikkien valtioiden opetusjärjestelmiin vuosikymmenen kuluessa.*
 - Kestävä kulutuksen ja tuotannon toimikunnan (KULTU) ehdotus kansalliseksi ohjelmaksi "Vähemmästä enemmän ja paremmin." (2005) *Kasvatus ja koulutus ovat keskeisiä mahdollisuuksia muuttaa nyky-yhteiskunnan toimintaa kestävämpään suuntaan. Osana ohjelmaa edistetään ympäristökasvatusta. Ohjelmassa todetaan ensimmäisen kerran ympäristökasvatuksen alueelliset yhteistyöryhmät ja kehittämiskeskusverkot.*
- Kasvata, ennaltaehkäise, valvo, korjaa. Alueellisen ympäristökasvatusyhteistyön kehittämissuunnitelma. "Maakuntaralliraportti". Anna-Liisa Kiiskinen & Jani Karjalainen. Suomen ympäristö 47/2006. Keski-Suomen ympäristökeskus. Julkaisu sisältää *alueellisen ympäristökasvatusyhteistyön perusteet: alueelliset yhteistyöryhmät, kehittämissuunnitelmat ja ideoita kehittämis-/osaamis-/resurssikeskuksiksi.*
- Århusin sopimus. (2004) *Sitoudutaan edistämään ympäristökasvatusta sekä kansalaisten tietoisuutta ympäristöasioista ja omista vaikutusmahdollisuuksista.*
 - Perusopetuksen (2004) ja lukion (2003) opetussuunnitelmien perusteet. *Kestävä kehitys on oma aihekokonaisuus, jota tulee noudattaa kaikkien oppiaineiden opetuksessa.*
 - YK:n Johannesburgin julistus kestävästä kehityksestä (2002). *Määriteltiin opetus ja koulutus ratkaiseviksi tekijöiksi kestävä kehityksen päämäärien edistämässä.*
 - Baltic Agenda 21E, Itämeren maiden opetusministerit (2002). *Määrittelee koulutuksen yleistavoitteeksi sellaiset valmiudet, että kaikki kykenevät tukemaan kestävä kehitystä, joka tyydyttää nykyhetken väestön tarpeet vaarantamatta tulevien sukupolvien mahdollisuutta tyydyttää omat tarpeensa.*
 - EU:n kuudes ympäristöä koskeva toimintaohjelma (2002). *Tavoitteena lisätä kansalaisten tietoisuutta ympäristökysymyksistä sekä panostetaan ennaltaehkäisyyn ja osallistumismahdollisuuksien kehittämiseen.*
 - Rio de Janeiro, YK:n ympäristö - ja kehityskonferenssi, toimintaohjelma Agenda 21, 1992. *Muodosti tärkeän pohjan kestävä kehitystä edistävän koulutuksen suunnittelulle koko maailmassa.*

LIITE 3

LUONNOS STRATEGISEN TULOSSOPIMUKSEN RAKENNESUOSITUKSEKSI

Seuraavaa tulossopimusten rakennesuosituksista noudatetaan soveltuvilta osin ohjaavien ministeriöiden ja/tai virastojen ja elinkeino- ympäristö ja liikennekeskusten(ELY) välisissä tulossopimuksissa.

Kukin ELY painottaa niitä toimintalinjoja, jotka ovat alueen kehittämisen kannalta merkittäviä. Kukin tavoitteen yhteydessä mainitaan lyhyesti myös se, että toteuttaako ELY tavoitetta omin toimin vai yhdessä jonkun muun aluehallinnon toimijan kanssa (mikä/mitkä toimijat?). Strateginen tulossopimus laaditaan kattamaan ne vastuualueet, joihin kullakin ELYllä on toimivalta.

Sisällysluettelon jäsentely:

I. TOIMINTAYMPÄRISTÖN HAASTEET

II. PAINOPISTEIDEN YHTEISKUNNALLINEN VAIKUTTAVUUS

PAINOPISTE A: ALUEELLISEN KILPAILUKYVYN JA VÄESTÖN HYVINVOINNIN EDISTÄMINEN

toimintalinja II A1: Taloudellisen tilanteen edellyttämät elvytystoimet

- strategiset tavoitteet (indikaattorit)
- tiivis kuvaus ELYn keskeisistä toimenpiteistä
- merkittävä kehittämishanke

toimintalinja II A2: Yritystoiminnan uudistaminen

- strategiset tavoitteet (indikaattorit)
- tiivis kuvaus ELYn keskeisistä toimenpiteistä
- merkittävä kehittämishanke

toimintalinja II A3: Aluerakenteen kehittäminen ja liikennejärjestelmien toimivuus

- strategiset tavoitteet (indikaattorit)
- tiivis kuvaus ELYn keskeisistä toimenpiteistä
- merkittävä kehittämishanke

toimintalinja II A4: Maaseudun elinvoimaisuus ja elinkeinot

- strategiset tavoitteet (indikaattorit)
- tiivis kuvaus ELYn keskeisistä toimenpiteistä
- merkittävä kehittämishanke

toimintalinja II A5: Osaaminen, koulutus ja kulttuuri

- strategiset tavoitteet (indikaattorit)
- tiivis kuvaus ELYn keskeisistä toimenpiteistä
- merkittävä kehittämishanke

toimintalinja II A6: Väestön ikääntyminen ja työvoimapolitiikka

- strategiset tavoitteet (indikaattorit)
- tiivis kuvaus ELYn keskeisistä toimenpiteistä
- merkittävä kehittämishanke

toimintalinja II A7: Maahanmuutto ja kotouttaminen

- strategiset tavoitteet (indikaattorit)
- tiivis kuvaus ELYn keskeisistä toimenpiteistä
- merkittävä kehittämishanke

PAINOPISTE B: ILMASTONMUUTOKSEN HILLINTÄ JA KESTÄVÄN KEHITYKSEN EDISTÄMINEN

toimintalinja II B1: Kestävä yhdyskuntakehitys ja hyvä elinympäristö

- strategiset tavoitteet (indikaattorit)
- tiivis kuvaus ELYn keskeisistä toimenpiteistä
- merkittävä kehittämishanke

toimintalinja II B2: Ilmastonmuutoksen hillintä ja siihen sopeutuminen

- strategiset tavoitteet (indikaattorit)
- tiivis kuvaus ELYn keskeisistä toimenpiteistä
- merkittävä kehittämishanke

toimintalinja II B3: Ympäristöhoito, suojelu ja ekotehokkuus

- strategiset tavoitteet (indikaattorit)
 - tiivis kuvaus ELYn keskeisistä toimenpiteistä
 - merkittävä kehittämishanke
- toimintalinja II B4: Luonnonsuojelu**
- strategiset tavoitteet (indikaattorit)
 - tiivis kuvaus ELYn keskeisistä toimenpiteistä
 - merkittävä kehittämishanke
- toimintalinja II B5: Vesivarojen käyttö ja hoito**
- strategiset tavoitteet (indikaattorit)
 - tiivis kuvaus ELYn keskeisistä toimenpiteistä
 - merkittävä kehittämishanke

III PAINOPISTEIDEN TOIMINNALLINEN TULOKSELLISUUS

PAINOPISTE C: ELINKEINO-, LIIKENNE- JA YMPÄRISTÖKESKUSTEN TOIMINNAN KEHITTÄMINEN

toimintalinja III C1: Toiminnan asiakaslähtöinen kehittäminen

- strategiset tavoitteet (indikaattorit)
 - tiivis kuvaus ELYn keskeisistä toimenpiteistä
 - merkittävä kehittämishanke
- toimintalinja III C2: Yhteistyö maakunnanliittojen ja muiden tahojen kanssa**
- strategiset tavoitteet (indikaattorit)
 - tiivis kuvaus ELYn keskeisistä toimenpiteistä
 - merkittävä kehittämishanke
 - tiedoksi myös alueellisesti merkittävät hankkeet, joista ei sovita tulossopimuksessa
- toimintalinja III C3: Toimintakulttuurin luominen**
- strategiset tavoitteet (indikaattorit)
 - tiivis kuvaus ELYn keskeisistä toimenpiteistä
 - merkittävä kehittämishanke

IV HENKISTEN VOIMAVAROJEN HALLINTA JA KEHITTÄMINEN

- strategiset tavoitteet (indikaattorit)
- tiivis kuvaus ELYn keskeisistä toimenpiteistä
- merkittävä kehittämishanke

V RESURSSIT

VI MUITA HUOMIOITA

- mahdolliset ristiriitaisuudet TOTSUn kanssa
- mahdolliset toiminnalliset tulossopimukset
- tiedoksi mahdolliset muut tehtävät sopimukset

VII RAPORTOINTI JA SEURANTA

- kuvataan, miten strategisen tulossopimusta tarkistetaan ja seurataan, miten ELYt raportoivat jne.